

יהושע הורוביץ

רבי משה איסרלש – הרמ"א

אוצר החכמה

תחילת דרכו

משרד החינוך והתרבות ✕ המחלקה לתרבות תורנית

הוועד. היה גולת הכותרת של האוטונומיה היהודית בפולין; "הסתדרות מוצקת ומסועפת זו של האוטונומיה גרמה שבאוכלוסי היהודים נשתמר החוש למשפט ולסדר" (דובנוב, דברים ימי עם עולם, חלק ו' עמ' 182).

3. לימוד התורה בפולין

יחד עם נדידת היהודים מזרחה נדד גם במשך הרבה תקופות מרכז התרבות היהודית בכלל והתורנית בפרט, מהמערב מזרחה, התרכז בפולין וליטא ומשך אליו כוחות רוחניים חדשים. מהמאות הראשונות להתישבות היהודים בפולין לא ידוע על פעילות רוחנית, אם כי יש מקום להניח שלימוד התורה בפולין התחיל להתארגן במסגרות מסוימות. רק מהמאה ה-16 ואילך התפתחה פעילות רוחנית חזקה אצל יהודי פולין; פעילות זו התגברה ונתמכה על ידי הגירתם של אחדים מחכמי אשכנז לפולין בזמן ההוא.

4. הישיבות: ר' יעקב פולק ור' שלום שכנא

שני רבנים גדולים: ר' יעקב פולק (1460—1532 בערך) ותלמידו ר' שלום שכנא (נפטר 1558) היו מבין הראשונים שביססו את תלמוד התורה בפולין והקימו בקראקא ובלובלין ישיבות גדולות. ר' יעקב פולק עזב בשנת רנ"ב (1492) את הרבנות בפראג, התישב בקראקא ונתמנה לרב וראש ישיבה. (ראה מקור ג': מינויו של ר' יעקב). הוא היה מיסדה של שיטת "החילוקים" בניתוח סוגיות התלמוד וישובן של הקושיות על ידי תירוצים בדרך הפלפול. ר' שכנא ששימש ברבנות בלובלין נמשך אמנם אחר שיטת רבו בדרך לימוד התלמוד אבל שם לבו גם לחקר ספרי הפוסקים כדי ללבן ולגבש את ההלכה הפסוקה. למרות ההתנגדות שקמה נגד ר' שלום שכנא מצד קהילות קראקא, לבוב ופוזנא ורבניהן בעקבות שאיפותיו לשררה, מונה ר' שלום ע"י המלך בשנת 1541 לרב כולל ולזקן היהודים על פולין הקטנה. הוחזרה לו הרשות גם להחרים ולהטיל קנסות על כל יהודי שיכשל בעבירה הקשורה בדת היהודית. כרבה של לובלין שאף בכל כוחו לתקן ולשפר את מצבם של יהודי לובלין ועודד את כינוסי הרבנים וראשי הקהילות שיתקיימו בלובלין, כינוסים שהיו במרוצת הזמן את הגרעין לוועד ארבע ארצות.

יש לציין שבעקבות פעילותם של שני הגאונים האלה לא באה פעילות כפרותית כל שהיא: ראשי הישיבות ולומדיה לא רשמו עדיין בצורה שיטתית רשימות שיעידו על פעילותם התורנית. אחריהם קמו בפולין חכמים שהעמידו